

geçirdiği biçimlenme ve teşkilata değiniliyor. (s. 86-s. 124) Dördüncü bölümde (s. 125-s. 158). Mezopotamya ve Güney Irak'da Hıristiyanlığın yayılışı ele alınıyor. Özellikle Edessa (Urfa), Harran, Nizip önemli merkezlerdi. Suriye'de hıristiyanlık maniheizm gibi dinlerle rekabet etmek zorunda kalmıştı.

Beşinci bölümde (s. 159-202) ise, Araplar arasında monofizist ve nasturî mezheplerinin yayılış ve tutunması ele alınıyor. Bilindiği üzere Efes ve Kadıköy konsüllerinde aforoz edilen bu iki mezhep en çok bu bölgede yayılıp tutunmuştur. Bu mezhepler bölgede Osmanlı dönemine kadar yaşadığından, gerekli bilgilerin bulunduğu, kitabın ilginç bir bölümüdür.

Altıncı bölümde batı Suriye ve Mezopotamya kiliselerinin niteliği etraflıca sergileniyor. (s. 203-s. 242) Yedinci bölümde (s. 243-s. 286) Arap yarımadasında monoteist akımlar özellikle yahudilik üzerinde durulduktan sonra, merkezi Arabistandaki hıristiyanlara da değiniliyor. Bu din Arap Yarımadasında yaygın değildi. Buna karşılık Habeş - Bizans etkileriyle güneydoğu Arabistan (Arabia Felix) denen bölgede hıristiyanlık daha yaygındı. Burada yahudilik de tutunmuştu (8. Bölüm, s. 287-s. 307).

Sonuçta yazar; Arap kültür ve uygarlığı üzerinde hıristiyanlığın etkilerini kısaca ele alıyor. Aramî - arab kültürü ve yunan ve aramî kiliseleri arasındaki tezat ve benzeşmeler, islâm öncesi ve sonrasında Arap uygarlığının oluşumunda büyük etkisi olan tarihi gelişmelerdir.

Doç. Dr. İLBER ORTAYLI

WOLFGANG MÜLLER - WIENER *Bildlexion Zur Topographie İstanbuls*, Verlag Ernst Wasmuth Tübingen, 1977, 534 s. + 631 resim harita (B/6965).

Kitap, girişte, kısa bir İstanbul tarihi ve bununla ilgili kaynakları verdikten sonra (s. 36-s. 38) kronolojik sıraya göre Bizans (s. 39-s. 323) ve Osmanlı döneminin (s. 324-s. 519) sivil ve dîni mimarî eserlerini ele almaktadır.

Bizans döneminin anonim yapılar, hamamlar, anıtsal sütunlar, liman tesisleri. hippodrom, kilise ve manastırlar, mezar, saray, meydan, cadde, su tesisleri ve askerî yapıları teferruatıyla ele alındıktan sonra; Osmanlı dönemi içinde yapılan hamamlar, surlar, ticarî merkezler (bedestan, çarşı) medrese, cami, saray, köşk, türbe ve su tesisleri incelenmektedir. Eser, İstanbul'un topografisi ve mimarî tarihi için ün yapmış bir başvuru kitabıdır.

Doç. Dr. İLBER ORTAYLI

